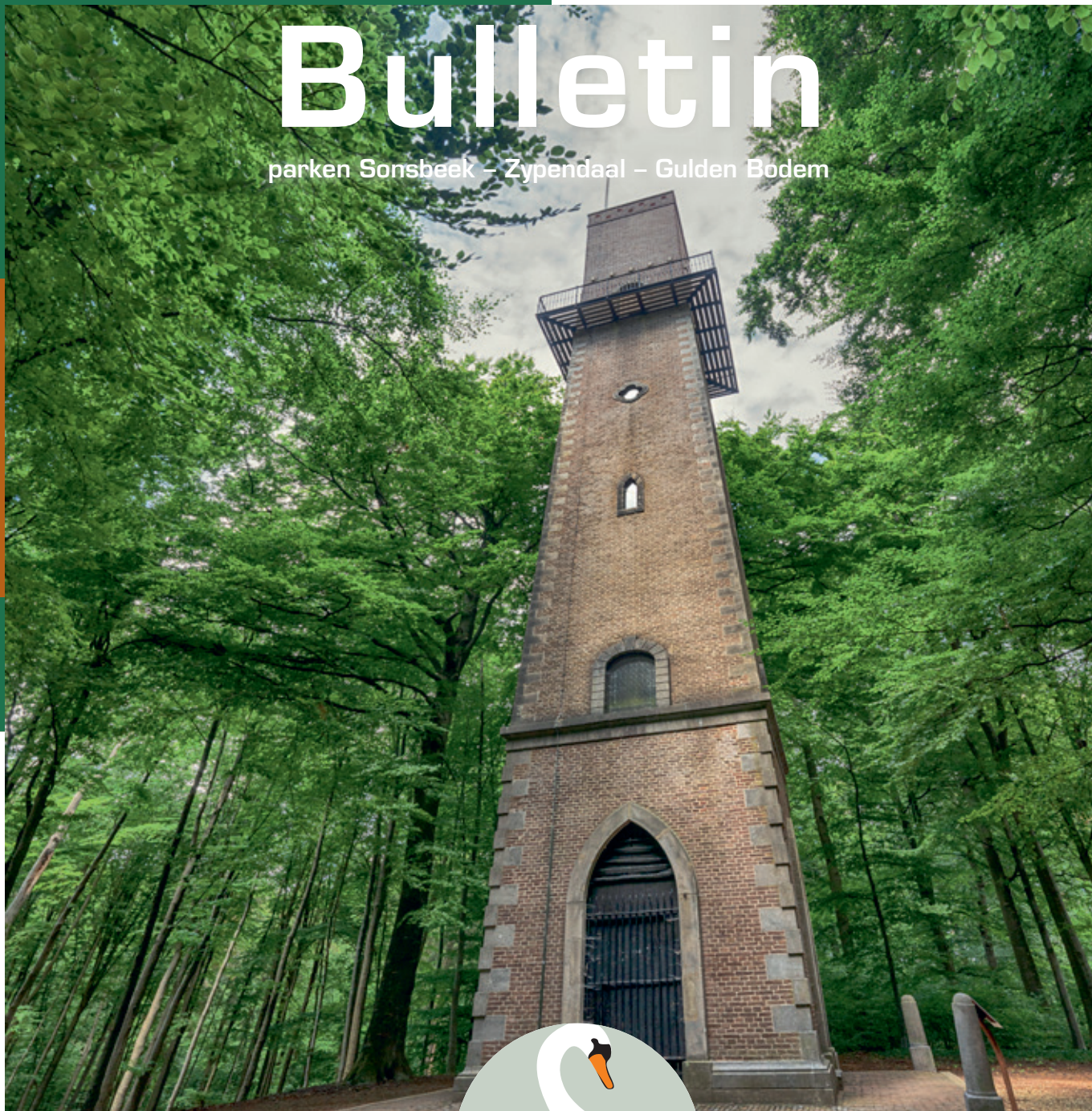

Bulletin

parken Sonsbeek – Zypendaal – Gulden Bodem

Vrienden
van
Sonsbeek

De Vereniging van Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem.

De contributie per lid bedraagt per jaar voor particulieren € 15,00, voor verenigingen € 35 en voor bedrijven € 50; Bankrekeningnummer: NL30 ABNA 0406 333 505 ten name van Vrienden van Sonsbeek. CANBI: de Vereniging is door de fiscus erkend als Culturele Algemeen Nut Beogende Instelling, waardoor giften die volgens de regels van de Belastingdienst worden gedaan voor fiscale aftrek met de factor 1,25 mogen worden vermenigvuldigd.

Dagelijks bestuur

Voorzitter: Margreet van Gastel (voorzitter@sonsbeek.nl)

Secretaris: Frank van den Elshout (secretariaat@sonsbeek.nl)

Penningmeester/ledenadministratie: Henk Eenink (penningmeester@sonsbeek.nl – tel: 0642855475).

Leden: Huig Velders, Marianne de la Rive Box, Niels van der Graaff, Dirk van Uitert, Sanne Blok.

Adviseurs

Jan Floor, beheerder parken gemeente

Aanmelding nieuwe leden

Vereniging Vrienden van Sonsbeek: info@sonsbeek.nl of telefonisch bij penningmeester.

Postadres: Molenplaats Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem, tel: 0264450660

Website

www.sonsbeek.nl

Molenplaats

Bij het bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek valt van alles te leren en ontdekken over het groen in de stad en het belang ervan. Het is een ideaal beginpunt voor een kennismaking met de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Er is informatie te vinden in de vorm van boekjes, plattegronden en kaarten over de natuur in en om de stad. Vanaf deze locatie worden activiteiten georganiseerd met betrekking tot het landschap en de cultuurhistorie. Ook is er informatie over gezondheid en klimaatbestendigheid.

Zie www.natuurcentrumarnhem.nl/locaties/molenplaats-sonsbeek

In dit nummer

Voorpagina: In de 90% versie van de nieuwe Ontwikkel- en Beheervisie (Bureau Strootman) wordt het probleem van de 'uitzichtloze' uitkijktoren aangekaart.

3 Bericht van de voorzitter: Over het verminderde uitzicht van de Belvédère. Margreet van Gastel vraagt zich af of hier niet een mooie kans ligt voor de Vrienden van Sonsbeek om de toren op te hogen?

3 Belvédère: een follie in het landschapspark, Paul Poelmans zocht naar de emotionele waarde van de beklimming en het uitzicht van deze toren en hoopt op een herleving hiervan.

4 Stadsnatuurkaart: Deze zomer is de Andere Arnhemmers Stadsnatuurkaart uitgereikt aan de wet- houder Marco Van Der Wel (Natuur, Milieu en Zorg). Sanne Blok (coördinator Groen Arnhem) licht het belang van deze natuurbelevingskaart toe.

4 Wie ontmoet Sonsbeek: Onze fotograaf Rinus Baak komt regelmatig in onze parken en ontmoet bij toeval mensen die een bijzondere band met het park hebben.

5 Parkbewoner: Deze keer is Rinus Baak in gesprek met de bewoner van de op Zypendaal gelegen boerderij de Teerplaats, de bekende Arnhemmer Bob Roelofs

6/7 Terrassen in het park: Ieder terras heeft zijn eigen verhouding met het park: verscholen in het bos, uitzicht over het beekdal, aan de Jansbeek, bij de zwanenbrug of aan de vijver. Onze fotograaf Rinus Baak maakte de foto's. De lay-out is gemaakt door Rosa Poelmans.

8/9/10 De val van de laatste heer van Sonsbeek: Ad Habets, woont in de Transvaalbuurt en is als steden- bouwkundige zeer geïnteresseerd in het ontstaan van de wijken rondom de parken. Waarom en hoe werden de grondstukken, waarop deze wijken zijn gebouwd, verkocht? Daarvoor duikt hij in de archieven en vindt hij stukken die een heel andere kijk geven op de telgen van de oprichter van Groot Sonsbeek, baron van Heeckeren van Enghuizen.

11 Albert en Sonsbeek: Ieder kwartaal schrijft Albert zijn column. Deze keer haakt hij aan bij het idee van de Vrienden van Sonsbeek om het Belvédère een nieuw leven in te blazen.

Achterpagina: Hoe een gewoon vogeltje ook in je eigen achtertuin is te observeren! Koos Dansen over de koolmees.

Aan dit nummer werkten mee: Albert Van Der Weide, Koos Dansen, Ad Habets, Margreet van Gastel, Sanne Blok

Bericht van de voorzitter

Tussen 1824 en 1826 liet toenmalig eigenaar baron H.J.C.J. van Heeckeren van Enghuizen de Belvédère in Sonsbeek bouwen. Met een hoogte van 24 meter en gelegen op de 70 meter hoge Ruyterenberg bood de toren een magistraal uitzicht over stad en omgeving. Het is echter een bekend gezegde "Boompje groot, plantertje dood" en zo is het ook met de toren. De bomen zijn zo hoog geworden dat het uitzicht belemmerd wordt. Ook in de jaren 50 van de vorige eeuw was dat gesignaleerd en reden om de Belvédère toen met 5.60 meter te verhogen.

Op dit moment ontnemen prachtige bomen het magistrale uitzicht. En dan

ontstaat het dilemma, accepteren we het en wachten we met uitkijken tot herfst en winter of gaan we proberen de toren opnieuw te verhogen.

De Vrienden van Sonsbeek omarmen het voorstel uit de voorgenomen Beheer en Ontwikkelvisie om de Belvédère weer Belvédère te laten zijn. En willen zich dan ook inspannen om tot realisatie te komen, zoals in het verleden ook met Waterrad en IJskelder is gebeurd.

We respecteren de hoogte van de bomen en het zou mooi zijn om de toren te verhogen en er bij de huidige 140 treden van de wenteltrap er een aantal bijkomen.....

We houden u op de hoogte!

*Namens het bestuur,
Margreet van Gastel, voorzitter*

Belvédère

*Daar wierp ik van den Belvideer,
Mijn blikken in de dalen neêr,
Langs eikenbosch en bloemgaarde,
En, vol van wat mij bewoog,
Riep ik met tranen in het oog:
O God, hoe heerlijk is de aarde!*

Dichter A. van der Hoop jrszoon
(ca. 1850)

In vele landschapsparken zijn uitzichtstorens gebouwd. Zij maken onderdeel uit van het park waarin de wandelaar via een mooie route met verrassende doorzichten van de ene attractie naar de ander wordt getrokken. Deze attracties worden follies genoemd omdat het bouwwerken betreft die indruk maken, een bepaalde emotie oproepen maar tegelijkertijd ook uit het verband zijn gerukt en bovenal nutteloos zijn. Een grot in een park waar geen rotsen te bekennen

zijn. Een tempel die in Rome thuisheert en bovendien veel te klein is, een cottage die je normaliter aantreft in Engels landschap en ook nog onbewoond is.

In onze parken zijn daar ook tal van voorbeelden van: De watervallen en cascades gecombineerd met rotspartijen, het huisje achter in het hertenkamp dat oogt als een Zwitsers Chalet en de verschillende bruggen waaronder zelfs een hangbrug. Vaak werd ook een spelelement in deze tuinen aangelegd om de gasten van de landheer te vermaken zoals een labyrint van hagen (maar niet in Sonsbeek, Zijpendaal of Gulden Bodem). De uitzichtstoren heeft ook veel kenmerken van een follie: Een imposant gebouw, het spelelement al trappen tellend naar boven, maar geen functie zoals een watertoren, vuurtoren, brandtoren of kerktoren,

alleen 'slechts' het uitzicht. De emotie die daarin schuilt werd anders dan een eeuw eerder in de jaren 80 door de Arnhemse dichter Johnny van Doorn (die vanuit de toren op zijn ouderlijk huis kon uitzien) verwoord:

*'n Ouderwets genoeg op een
zomerse middag in een sinistere toren
via een steile wenteltrap
hoestend door het spinrag
en de mufte lucht
op te klimmen...nee niet
naar de torenkamer om daar een
prinses te bevrijden,
maar naar een platform
waar ik als een zweefvlieger
die eventjes roerloos tussen
de wolken hangt,
het panorama van mijn jeugd
aanschouw...*

Paul Poelmans

Andere Arnhemmers Stadsnatuurkaart

Ontmoet Andere Arnhemmers

Bij bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek heeft deze zomer wethouder Marco Van der Wel (natuur milieu en zorg) de 'Andere Arnhemmers stadsnatuurkaart' in ontvangst genomen. Sanne Blok, coördinator Groen Arnhem, reikte deze natuurbelevingskaart uit. Het gaat over de natuur in de hele stad maar uiteraard ook over de natuur in onze parken: het beukenhallebos wordt genoemd en als bewoner de rodekoolzwam. Foto Rinus Baak

Wie Arnhem door een groene bril bekijkt, ziet een aaneenschakeling van natuurgebieden met heel veel groeiende, bloeiende, kruipende, zoemende en vliegende inwoners; Andere Arnhemmers. De nieuwe Arnhemse Stadsnatuurkaart laat je in dertien gebieden kennis maken met de natuur en medebewoners van onze stad.

Waar in Arnhem je ook bent, je bevindt je midden in de stadsnatuur. Onder onze huizen stromen beken, slechtvalken zien onze torens voor rotsen aan en in park Sonsbeek communiceren beuken met elkaar via een schimmeldraden-netwerk. Moeilijk te vinden? Met de nieuwe Andere Arnhemmers Stadsnatuurkaart hoef je niet lang te zoeken. Er staan genoeg gebieden op voor urenlang struinplezier.

Veel Arnhemmers hebben de kaart al opgehaald om ermee op pad te gaan. Ontdek je een leuke Andere Arnhemmer, dan kun je dit op sociale media delen met #anderearnhemmers.

De Stadsnatuurkaart is gratis verkrijgbaar bij bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek, Stadsboerderij Presikhaaf, Stadsboerderij De Korenmaat, De Groene Vos en de nieuwe citystore in de Eusebiuskerk.

Sanne Blok

Wie ontmoet Sonsbeek?

"Mijn naam is Annabelle van Diepen en dit is het elfde jaar dat ik werkzaam ben bij De Palatijn in park Sonsbeek. Elke ochtend als ik het park inloop op weg naar mijn werk voelt het als thuiskomen. Het maakt niet uit welk seizoen het is, het park is altijd mooi".

Op enige afstand van de opvallende statige Stadsvilla ligt het meer bescheiden restaurant de Palatijn fraai verscholen tussen de bomen. Vol enthousiasme vertelt Annabelle over haar binding met Sonsbeek. Tien jaar horeca-ervaring met een glimlach.

Een mooier reclamespotje kan ik niet bedenken!

Foto en tekst: Rinus Baak

Wie woont er in de parken?

In gesprek met Bob Roelofs

In het gesprek met Bob Roelofs blijkt dat ik te maken heb met een duizendpoot. Bob heeft een uitgebreide C.V. : onderwijzer, historicus, raadslid, maker van boeken over Arnhem, griffier bij de Provincie Gelderland en lid van een comité met een aantal burgemeesters voor de behartiging van meerdere belangrijke onderwerpen in het Arnhemse. Hij is nu wethouder (burgerparticipatie, openbare ruimte, binnenstad en sport) namens Arnhem Centraal maar bovenal een bevlogen Arnhemmer met een passie voor de parken.

De eerste vraag die bij me opkomt is hoe ben je hier toch terecht gekomen?

Bob begint zijn verhaal met één van de beeldtentoonstellingen in 2007. Anna Tilroe, de leidende kracht achter de beeldtentoonstelling in Sonsbeek, pakte het op een bijzondere manier aan.

Boerderij De Teerplaats gelegen aan de ingang van het park Zijpendaal werd het hoofdkwartier. Hier sliepen de kunstenaars die deelnamen aan de Sonsbeektentoonstelling.

Bob organiseerde als griffier van de provincie een bijeenkomst daar en werd gegrepen door de charme van deze plek. Thuisgekomen meldt hij aan zijn vrouw dat hij hun droomhuis gevonden had.

Na informatie bij de Gemeente te hebben ingewonnen bleek dat een beauty salon hem voor was. Weg droomhuis!

In 2014 rijdt Bob over de Zypendaalseweg en ziet bij toeval dat de Teerplaats leeg wordt gehaald. Hij belt onmiddellijk de Vastgoedafdeling van de Gemeente en er volgt een positief gesprek met de makelaar van dienst. Helaas moest er nog even gewacht worden omdat de anti-kraak beweging per direct zijn intrek in het pand had genomen.

Eindelijk kan hij in 2015 het pand betrekken en zijn vrouw Joukje kan haar wens: een Bed & Breakfast in de Teerplaats, verwezenlijken. Een B&B die vooral gasten ontvangt die geïnteresseerd zijn in de schoonheid van de Arnhemse parken en het waarderen dat deze op een steenworp afstand liggen van de binnenstad. Uitgangspunt was om de historische sfeer van de boerderij (1907) te behouden.

In het gesprek met Bob komt dan de historicus bovendien en hij legt uit dat de naam Teerplaats is voortgekomen uit de functie als maatschappelijke verzamelplek. Na de hazenjacht van de schutterij op de Hartjesberg werden de hazen hier pot verteerd..

Bij een rondgang door het huis wordt ik getroffen door de uitzichten op het park en constateer dat de verbinding van de Teerplaats met het park een prachtige manier van wonen oplevert.

foto en tekst: Rinus Baak

Grand Café Aan de Beek

A Beautiful Day

Het Sonsbeek Paviljoen

De Paviljoen

ful Mess

Stadsvilla Sonsbeek

latijn

Brasserie De Boerderij

Vader krankzinnig, moeder dood

Willem van Heeckeren, een weeskind van twee

Over de familie van Heeckeren die op Sonsbeek woonde is maar weinig bekend. Men spreekt vaak over 'baron van Heeckeren' alsof het één persoon betreft, maar tussen 1820 en 1894 woonden er vier generaties Van Heeckeren op Sonsbeek. Over de motieven van de laatste eigenaar, Willem Maurits Alexander van Heeckeren, om het landgoed te verkopen bleven historici altijd vaag. 'Familieomstandigheden' schreef A.G. Schulte in de tot nu toe meest omvattende geschiedenis van Sonsbeek. Ad Habets deed nader onderzoek naar deze omstandigheden en ontdekte opmerkelijke feiten. In een serie van drie artikelen schetst hij Willem's levensgeschiedenis. Het eerste artikel gaat over zijn ouders, in het bijzonder zijn vader Louis van Heeckeren.

Louis van Heeckeren, schetsportret vermoedelijk door Nicolaas Pieneman, omstreeks 1851. Bron: RKD.

Francina van Heeckeren, door Johan Georg Schwartz, 1856. Bron: RKD.

8

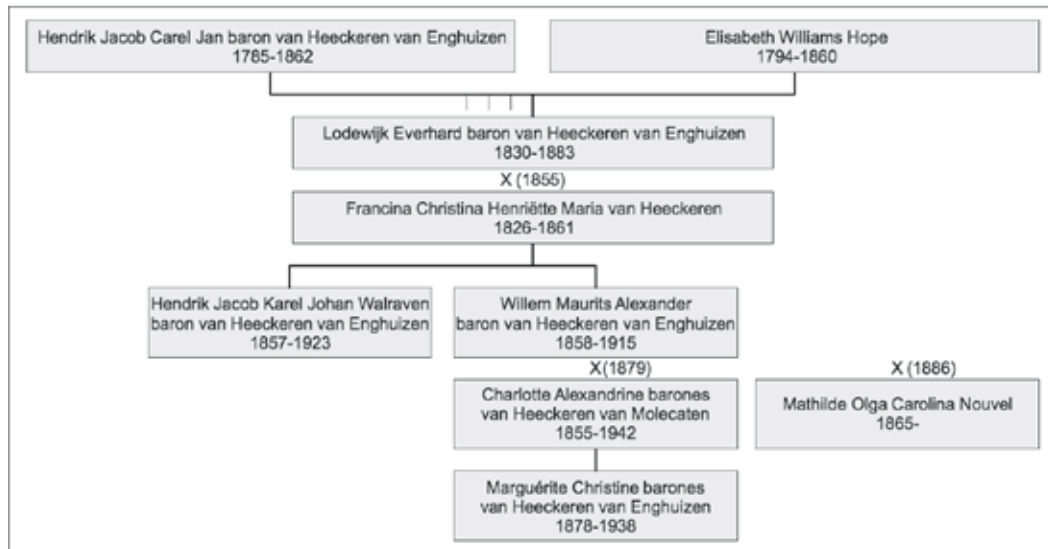
Willem van Heeckeren van Enghuizen was de jongste kleinzoon van Hendrik Jacob Carel Jan van Heeckeren, de stichter van Groot Sonsbeek. Willem werd geboren in Tours op 3 juli 1858 uit het huwelijk van Louis van Heeckeren van Enghuizen en Francina van Heeckeren van de Cloese. Willem had een broer Henri die ruim een jaar ouder was. Deze kwam ter wereld in het ouderlijk huis aan de Haagse Voorhout. Willem en Henri hadden een verre van onbezorgde jeugd. Binnen een jaar verloren ze hun vader, moeder en grootmoeder. In mei 1860 werd hun vader Louis opgenomen in het krankzinnigengesticht Meerenberg in Bloemendaal. In september 1860 overleed hun grootmoeder Elisa en vijf maanden later hun moeder Francina. Henri was in zijn derde levensjaar, Willem in zijn tweede toen ze wees werden. Ook hun grootvader zou het niet lang meer maken. In mei

1862 bezweek hij 'na langdurige ongesteldheid', 77 jaar oud. Hij leed aan reuma en jicht.

De kleuters kwamen onder voogdij van hun grootvader van moederszijde, Frederik van Heeckeren van de Cloese (1799-1870). Frederik was getrouwd met Anna Maria Schas. Hij was al 64 toen hij Henri en Willem opnam in zijn gezin. Frederik was niet rijk. Hij moest rondkomen van een niet onaardig officierspensioen van f1200 per jaar. De voogdij over zijn kleinkinderen leverde hem een extra inkomen van f6000 per jaar en een aantrekkelijke nieuwe woonplek, het landgoed Sonsbeek. Feitelijk at hij mee van de nalatenschap van Hendrik en Elisa. Willem en Henri groeiden op in Arnhem, maar verbleven ook veel in Parijs, waar opa Frederik een huis huurde in het 6^e arrondissement.

Louis van Heeckeren en zijn twee zoontjes waren de enige erfgenamen van het Van Heeckeren-fortuin. Het bestond uit grond, aandelen, obligaties en drie landgoederen – Sonsbeek, Enghuizen en Beverweerd. De totale waarde van de nalatenschap bedroeg een kleine vier miljoen gulden. De jongens erfden de helft, waaronder de Kleefse Waard, een stoeterij te Elden, het Deelerwoud en het landgoed Beverweerd. De andere helft, met de landgoederen Sonsbeek en Enghuizen, werd toebedeeld aan hun vader Louis en zou hun pas toevallen bij diens dood in 1883.

Door haar omvangrijke bezittingen behoorde het echtpaar Van Heeckeren-Hope tot de allerrijksten van het land. Volgens een conservatieve schatting ontvingen ze jaarlijks f40.000 aan pachtinkomsten uit grond en huizen en f30.000 aan rente

Vier generaties van Heeckeren, die op Sonsbeek woonden.

op beleggingen in staatsschuld en tolwegen.

Tegenover deze materiële rijkdom stonden zware persoonlijke verliezen. Drie van hun kinderen overleden jong en kort voordat ze zelf overleden raakten ze ook hun jongste zoon Louis kwijt. Zij moesten hem laten opnemen in Meerenberg. Daar werd hij verpleegd in de eerste klasse, dat wil zeggen in een luxueuze suite met bediening. In het begin dacht hij dat hij in een hotel zat. Louis was een tragische figuur. Zijn medisch dossier geeft een beeld van zijn voorgeschiedenis en zijn toestand kort na aankomst in het gesticht:

Deze lijder werd geboren in den hoogsten stand der maatschappij; zijne opvoeding geschiedde niet onder het oog zijner ouders, maar werd meestal aan vreemden overgelaten. Zijn vermogens zijn weinig ontwikkeld, en zijne verkregen kennis is daaraan evenredig. Zijn karakter was voor het uitbreken der ziekte goedaardig en zachtzinnig. Voor zijne puberteitsontwikkeling genoot hij eene goede gezondheid; later

leed hij gedurig aan diarrhae, ook aan polluties; patient is daarvoor te Weenen behandeld met basische baden en heeft men hem daar de coitus aangeraden. Zijn vader lijdt aan Rheumatismus en podagra; zijne moeder aan halfzijdige verlamming ten gevolge van apoplexia. De eerste verschijnselen van zijn ziekte zijn het eerst voor omstreeks twee jaren waargenomen, en bestonden in onverschilligheid jegens zijne naastbestaanden, het maken van vreemde gebaren, afgetrokkenheid en stilzwijgendheid; deze verschijnselen zijn langzamerhand toegenomen, en kwam daarbij eene groote kooplust vooral van schilderijen. Een hereditair moment is aanwezig, daar een oom van moederzijde zwak van hoofd is. De patient was gedurende de eerste dagen van zijn verblijf in het gesticht zeer onhandelbaar en lastig; hij wiesgerde bepaald zich te onderwerpen aan de bestaande orde van zaken; was in den hoogsten graad wispelturig, verkleedde zich herhaalde malen op enen dag en liep altijd heen en weder. Lijder had blijkbaar zeer weinig begrip van zijne positie, verbeeldde zich in een logement te zijn, en maakte

allerlei reisplannen. Op de hem gedane vragen antwoordde hij hoogst zelden, zelf daarentegen vroeg hij zeer veel, welke vragen alle even dwaas en zonderling waren. Hij behandelde iedereen zeer uit de hoogte, noemde zijne bedienden honden, en maakte zich over de geringste zaak zeer boos. Zijne trotscheid en onverschilligheid omtrent zijne omgeving alhier was ook toepasselijk op zijne naaste bloedverwanten. Hij hield zich in den letterlijken zin van het woord met niets bezig dan met wandelen, kleeden en op de canapé liggen; wel nam hij nu en dan een boek in de handen, maar blijkbaar zonder er iets van te begrijpen. Deze toestand bleef, met eenige geringe veranderingen, gedurende de 4 eerste weken van zijn verblijf dezelfde; dagen van meerdere opgewektheid en beweeglijkheid kwamen enkele malen voor, op zulke dagen had hij neiging tot vernielen, vooral om de ruiten in te slaan. Bij zijn komst was zijn uiterlijk bleek en anaemisch; hij had eene vaal geele gelaatskleur, eene debiele en frequente pols, en zulk eene groote eetlust, dat hij in de eerste dagen bijna onverzadelijk was. Hij had in zijne

gaan iets abnormaals, maar schijnt dit meer eene gewoonte te zijn, dan wel iets ziekelijks, daar hij eenen vasten, gemakkelijken, om zoo te zeggen elastieken tred heeft, en menigmaal blijken zijner bedrevenheid in het springen gegeven heeft.

Aldus luidde het rapport van de observatietermijn. In Meerenberg werd zoveel mogelijk afgezien van dwangbehandeling. Het was beleid om de patiënten vriendelijk en zachtmoedig te benaderen. De eerste klasse patiënt leefde omringd door de luxe die hij van huis uit gewend was, met gerieflijke meubelen, mooie tapijten en kostbare wandbekleding. Hij at in zijn eigen appartement en kon, als hij wilde, zich volledig onttrekken aan het gestichtsleven. Sommige patiënten namen zelfs een eigen bediende mee. De fraaie door Zocher aangelegde tuin diende tot wandelpark. Het bericht van zijn vaders overlijden (1862) leek Louis eerst weinig te doen, maar de dag daarna *'was hij er echter eenigzints gevoelig over'*. Eind 1865 woonde hij een comediestukje bij in het gestichtstheater Musis Sacrum. Daags daarna schreef hij een zeer heldere brief over de vertoning waaruit bleek dat zijn geheugen nog goed was. Dit was de enige ervaring in zijn eentonige bestaan. Bij familiebezoek (1869) was hij *'altijd zeer onverschillig, soms norsch of buitengewoon opgewonden, kinderachtig, gekkelijk en lagcherig.'* Die familie betrof ongetwijfeld zijn curator en schoonvader Frederik van Heeckeren met zijn vrouw. Zijn kinderen zullen wel niet bij hem zijn toegelaten.

In de jaren daarna was zijn toestand samen te vatten als: *'nu eens zeer stil en verward in een houding, dan weer beweeglijk en druk, steeds zeer verward, mallig en kinderachtig.'* Vanaf zijn veertigste levensjaar werd hij *'zeer zwaar en gezet'*. Zijn stoornis werd destijds dementia genoemd. De verschijnselen doen denken aan schizofrenie met afwisselend

Louis van Heeckeren, fotoportret door Robert Severin, Den Haag omstreeks 1860. Bron: RKD

periodes van verstarring (catatonie) en periodes met wanen en hallucinaties (psychose). Meerenberg gold als een modelgesticht, maar de artsen stonden machteloos. Ze hadden hem weinig meer te bieden dan reinheid, rust en regelmaat. Tegenwoordig wordt schizofrenie behandeld met antipsychotische medicijnen. Ze kunnen de wanen en daarmee gepaard gaande angsten afzwakken maar genezen kunnen ze niet. In juli 1883 overleed Louis onverwacht aan een hersenbloeding tijdens zijn slaap

In april van datzelfde jaar stond zijn jongste zoon Willem in Arnhem terecht wegens overtreding van de zedenwetten. Hij werd veroordeeld tot een half jaar eenzame opsluiting. Uit de gestichtsverslagen blijkt dat Papa het niet heeft geweten. Die verkeerde al een kwart eeuw in zijn eigen eenzame wereld.

Het volgende artikel gaat over deze zoon Willem.

Ad Habets

Het in- en uitzicht van de toren

Albert & Sonsbeek

Begin augustus keek ik, in Noord Groningen, naar een imposante machine die een groot veld gerst maaide en dorstte. De korrels gerst werden door een slurf in een laadbak van vrachtwagen gespoten. Nadat deze handeling afgerond was kwam er een machine die alle overgebleven stro op het veld in balen perste die vervolgens opgestapeld werden en een dag later werden opgehaald. In een vloek en een zucht hadden twee landarbeiders met hun geavanceerde machines dit karwei geklaard. Aan hun machines hadden ze 'boerenprotest zakdoeken' geknoopt waardoor de opbrengst van hun inspanningen ook een activistische politieke lading kreeg.

Gerst en de toren

Hoeveel landarbeiders en hoelang zouden die zonder de machines van nu gedaan hebben over het maaien en dorsen van een veld gerst in het jaar 1824. Toen Baron H.J.C.J. van Heeckeren van Enghuizen opdracht gaf om op de Belvédère van Sonsbeek een uitkijktoren te bouwen. Vroeg ik me af toen ik voor deze column het heden met verleden wilde verbinden. Ik vond nergens een sluitend en betrouwbaar antwoord. Efin verder maar, twee jaar na het verstrekken van de opdracht door de baron was de toren klaar en kon hij vanaf de grond naar de top het ranke bouwwerk kijken. De baron was een liberaal politicus – lid van de eerste kamer – en militair en kon zich de luxe van een eigen toren veroorloven. Op ieder moment van de dag kon hij alleen, met familie of met zaken relaties de wenteltrap in de toren beklimmen om als apotheose op 18 meter hoogte te genieten van het uitzicht over zijn bezit.

Geldingsdrang

Zonder zijn egocentrische fascinatie en in zekere zin megalomane geldingsdrang zou de uitkijktoren er nu niet staan. In dit verband, om de pret niet te drukken, laat ik de erbarmelijke arbeidsverhoudingen, grote inkomensverschillen en armoede in die tijd buiten beschouwing. Dank dus in retrospectief, met alle mitsen en maren op de achtergrond, aan de baron.

Cultuur erfgoed

In 1950 is de toren met 5.60 meter verhoogd en bij helder weer kun je de beeldbepalende hoge gebouwen en wijken van Arnhem, Tiel, Nijmegen en het Duitse Emmerich dan zien liggen. Ik vind het een prachtige inspannende en toch rustgevende ervaring, om bij gedempt licht in de toren, de wenteltrap te beklimmen en om uiteindelijk het 360° uitzicht te ervaren. En, ook belangrijk, na deze ervaring ook weer af te dalen naar beneden. De toren is cultureel erfgoed met een vaste waarde en functie: het beklimmen en het kijken.

Klaslokaal voor iedereen

Een aantal jaren geleden maakte ik voor RTV Arnhem een korte TV uitzending over de toren. Daarin vergeleek Gerard Herbers, Sonsbeek kenner bij uitstek, de toren met een klaslokaal voor iedereen en alle leeftijden. Hij verwees staand op de toren en uitkijkend op de omgeving naar de kennis gebieden: geologie, archeologie, metrologie, geschiedenis en ruimtelijke ordening. Mooie invalshoek. De metalen deuren van de toren worden bij speciale gelegenheden voor het publiek geopend. De bezoekers kunnen dan naar binnen en door de trappen te betreden op eigen kracht de aarde ontsstijgen. Om na deze, in mijn beleving, poëtische rituele passage van het beklimmen de top en dus het klaslokaal te bereiken. En dan zich, desgewenst, ook even de baron te voelen.

Albert Van Der Weide

Meeleven met koolmezen

Wie in bos of park een koolmees ziet of hoort zal daar waarschijnlijk niet al te lang bij stil staan. Daar is dit kwieke geel-zwart-witte zangvogeltje simpelweg te gewoon voor. Anders wordt het als je er in slaagt inwoning van een koolmezengezin te regelen door een nestkast op te hangen in je groene tuin.

Kies een rustige plek, zodanig dat je de komende en gaande vogels van huis uit kunt bespieden, zeker met een verrekijker. Als een koolmezenstel interesse toont komt eerst het wat gelere mannetje met bredere borststreep kijken en introduceert hij vervolgens het vrouwtje. Door nestmateriaal aan te slepen stemt zij in met zijn keuze. Nadat de woning degelijk gestoffeerd is legt

zij meest 7 tot 10 eitjes. Die komen na twee weken broeden uit. Na 19 dagen lang honderden keren per dag rupsen en andere insecten voeren, vliegen de jonge koolmezen uit. Voor zij hun eigen weg gaan worden zij nog een tijdje opgevoed en gevoerd door de ouders. Dit alles in het gunstigste geval, want er kan nog van alles misgaan. Bijvoorbeeld dat de rupsenpiek vooruit loopt op het uitkomen van de eieren en de kuikens verhongeren. U leest meer over koolmezen en hun zang en geluiden op de website vogelbescherming.nl, ontdek vogels en vindt meer over hun gedrag bij NIOO koolmezen hebben een eigen karakter.

Foto en tekst: Koos Dansen

Colofon

Het Bulletin VVS is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar.

Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek.

ISSN 1567-1054.
Oplage 600 stuks.

Redactie:

Paul Poelmans,
p.poelmans@poelmansreesink.nl
Rinus Baak,
rinus.baak54@gmail.com

Vormgeving:

Coco Bookmedia

Druk:

Wilco BV

Verschenen nummers vindt u op de website www.sonsbeek.nl

Vrienden van Sonsbeek

Reden retourzending:

Postcode:

Plaats:

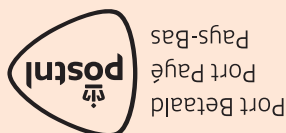
Naam:

Straat:

Het correcte adres is:

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe terug te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

Retour afzender/adreswijziging

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas